

УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА *АРХЕОГРАФИЯ* В ПЛОВДИВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ – РЕАЛИЗАЦИЯ, МОДЕРНИЗАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ

доц. д-р Русалена Пенджекова-Христева
ПУ „Паисий Хилендарски“, Филиал – Смолян

Темата на настоящата разработка не е случайно избрана и цели да насочи вниманието към научната и учебната дисциплина *Археография*, която, макар и незаслужено пренебрегвана, е специфична научна и приложна област от значение, както за обучението по история, така и за подготовката на бъдещи архивисти, филолози, богослови и др. Интересът ми е провокиран от личните наблюдения и опит, като преподавател по *Археография*, не само в Пловдивски университет (ПУ), но и във Филиала на ПУ в гр. Смолян. Въпреки че тя все още е сравнително нова учебна дисциплина за ПУ, за разлика от Софийски университет *Св. Климент Охридски* (СУ) – специалност *Архивистика и документалистика*. В ПУ обаче от 2009 г. *Археографията* вече е включена като избираема дисциплина в учебните планове на няколко специалности: *Български език и история*, *История и география* и *История*, редовна и задочна форма на обучение, ОКС *Бакалавър*. Също така тя е представена и като обособен тематичен модул в избираемата дисциплина *Архивистика*, която се изучава в специалностите *Етнология*, *Социална антропология* и *Социология*. Прави впечатление, че от самото начало *Археографията* редовно се избира от студентите в споменатите специалности. Ето защо съм убедена, че разглежданата дисциплина има своето бъдеще, както като специфична научно-теоретична и приложна област, така и като университетска учебна дисциплина, която осигурява допълнителна профилирана подготовка на студентите от споменатите специалности.

Още повече, че протичащите процеси в Европейското пространство за висшето образование по формирането на новия образователен модел: *обучение, ориентирано към студента и базирано на постигнати резултати*, а също и утвърждаването на Европейската система за натрупване и трансфер на кредити, налагат нови стандарти при изготвянето на учебните планове и учебните програми. Те са изцяло насочени към обучаемия и потребностите на работодателите от определен тип специалисти, което изисква подготовката им да е съобразена с утвърдените национални и европейски рамки, в случая – Националната квалификационна рамка¹ и Европейската квалификационна рамка².

Смяната на образователната парадигма превръща студента от пасивен обект в субект на познавателната бъдеща професионална и културна дейност. Ориентирането на обучението върху изграждането на личността на професионалиста се базира на формулирането на ясни резултати от обучението, които обучаемият ще може да прилага под формата на знания и опит в бъдещата си професионална реализация³.

* * *

Археографията е интересен пример за научна и учебна дисциплина с интегрираща функция между *Архивологията*, *Историята* и други научни дисциплини от сферата на хуманитаристиката. Трябва да се отбележи, че в случая студентите изучават *Археографията*, след като вече са слушали задължителната дисциплина *Архивистика* и избираемата дисциплина *Изворознание*, което подготвя и значително улеснява преподаването и възприемането ѝ. Предварително усвоените знания и практически умения относно значението на историческите извори в професионалната дейност на архивистите и историците, както етапите, методиката и алгоритъма на работа с документалните свидетелства, са условие за качественото преподаване и изучаване на *Археографията*. Считам, че без да е обвързана със съответните дисциплини от архивния и историческия цикъл, *Археографията* не би могла да изпълнява своето предназначение в учебния процес. Този подход е обвързан и с модулното построяване на учебните планове и програми и гарантира адекватното *входно равнище на студента*. По този начин студентите имат възможност да разберат същността на *Археографията*, като профилирана дисциплина, която изучава и разработва принципите и методите за публикуване на писмените исторически извори⁴. Едновременно тя е част от теорията и методиката в

съвременния архивно-информационен сектор, доколкото публикуването на архивните документи е форма на използването им и осъществяването на научна комуникация⁵, както и един от етапите в работата на архивистите и историците по осигуряване на т. нар. *печатна изворова база* на историческата наука, в това число и в електронен формат⁶.

Наблюденията показват, че актуалността и престижът на *Археографията* са пряка функция от качеството на обучението, което се осигурява. Ето защо тази университетска дисциплина реално подпомага бъдещата професионална реализация на студентите от посочените специалности в ПУ, които сами избират да я изучават.

За осъществяването на качествено обучение по тази профилирана дисциплина могат да се посочат следните предпоставки:

- актуално, адекватно и балансирано за целите на обучението съдържание на учебната програма, изградено на базата на стандартите във връзка с европейската система натрупване и трансфер на кредити, което от своя страна, осигурява информиран избор на учащите и прозрачност на учебния процес;

- университетски преподаватели с необходимия професионален профил, квалификация и опит в посочената област;

- наличие на подходяща за преподаване и учене учебна среда и необходимите условия на средата, респ. съвременна учебна база;

- възможности за използване на модерни електронни ресурси в съответното дисциплинарно поле, което предполага по-голяма гъвкавост на учебния процес и възможности за развитие на изследователска активност у студентите;

- партньорски договори и професионални контакти с институциите на паметта, в частност с архивите, както и с издателства;

- възможности за работа на студентите по научни и образователни проекти, в които има заложили археографски дейности.

Както пояснихме, в ПУ *Археография* се изучава едва от седем години, но без прекъсване. Годишният среден брой на студентите от редовна и задочна форма на обучение, изучавали тази дисциплина е между 100-150 души в ПУ и около 50–60 във Филиала в Смолян.

Трябва да споделя, че дръзнението да поема предизвикателството да съм преподавател по *Археография* дължа на проф. Андриана Нейкова, която е водещият специалист в това научно направление и с която по стечение на обстоятелствата, имам възможността за професионални контакти. Тя не само ми предостави учебната си програма по *Археогра-*

фия – вж. Приложение № 1, но и което е особено важно, ми помогна да вникна във философията на тази твърде специфична област, да реализирам собствени теоретични проучвания и да подготвя документални издания, натрупвайки необходимите знания и практически опит.

Известно е, че приемствеността в науката и университетското преподаване е възможно най-доброто стечение на обстоятелствата и доказва значението на неоснователно пренебрегваната идея за необходимостта от наличието на школи в университетското ни образование, за да се осигури системно, целенасочено и отговорно предаване на познанието от учителя на ученика. Последователят, на свой ред, трябва да го доразвие и надгради.

* * *

Актуалната понастоящем учебна програма по *Археография* в ПУ е разработена в съответствие с предвидения хорариум от 30 лекционни часа и 60 часа, предвидени за самоподготовка, с общо 3 кредита. За съжаление, на този етап, за разлика от посочената учебна програма по *Археография* на специалност *Архивистика и документалистика* в СУ, не са предвидени упражнения. Статутът ѝ обаче на избираема дисциплина в съответните специалности в ПУ позволява синкретичното преподаване на учебния материал, като съчетание от базова теория и съответни практико-приложни дейности. Възможността преподавателят да разпредели балансирано учебното съдържание и практическите задачи, без традиционното деление на лекции и упражнения, е съвременен модел, който позволява обвързване на теорията с предварително поставените задачи с практическа насоченост. Така преподавателят може да се наблюдава, консултира и оценява работата на студента в процеса на провежданото обучение, за да може той да подготви учебното си портфолио с оглед оформянето на неговата оценка.

Следователно основната цел на курса по *Археография* е свързана с придобиването на конкретни знания, практически умения и компетенции от студентите относно издирването и публикуването на документални свидетелства от архиви, библиотеки и музеи, а също и подготовка за професионална преценка на различните видове документални издания, които се предоставят на различните категории читатели, потребители на ретроспективна документна информация.

Завършилите успешно курса на обучение придобиват знания за: *основните термини и понятия в археографията; еволюцията и съвре-*

менното състояние на публикаторската дейност в България и Европа; методическите изисквания и регламенти за публикуването на писмени исторически извори. Те могат да решават и практико-приложни задачи във връзка с подготвителната работа по публикуването на документи, както и да изготвят археографска рецензия за различните видове документални издания.

Предвидените лекции в курса по *Археография* запознават студентите с общата теория на тази научна дисциплина, историята и съвременната организация на публикаторската дейност, в частност и на архивните институции, ориентирана към формирането на изворовата база (печатна или в електронен формат) на историческата наука. Особено внимание се обръща на утвърдените регламенти относно работата по подготовката и оформянето на различните видове документални публикации (печатни, фототипни и в електронен формат), които по своя гносеологичен статус са едновременно част от изворовата база и от специализираната историческа книжнина.

Учебната програма е построена модулно и съдържа определени образователни компоненти и учебни единици, изградени на базата на дефинираните учебни резултати. Именно те са в основата, както на избора на учебното съдържание, така и на начина, времето и мястото на преподаване и подготовка.

Уводният модул *Обща теория на Археографията* (5 лекционни часа) е посветен на въвеждащите проблеми от теорията и философията на *Археографията* като специфично научно познание. Разглежданите три теми са: *Археографията като научна и учебна дисциплина – предмет, обект, методи задачи, понятиен апарат; Археографията в системата на българската научна терминология и връзки с другите науки и научни дисциплини; Научният интерес към проблемите и постиженията на публикаторската дейност – школи, автори, специализирана литература и съвременни електронни ресурси.*

Като цяло студентите се запознават с терминологичния апарат и връзката между теория, методика и практика в *Археографията*. Особен акцент се поставя върху възможностите за уебдостъп до информационните образователни ресурси, обезпечаващи обучението по тази дисциплина. Безспорно най-актуалният отраслов ресурс се предоставя чрез *Електронната библиотека по архивистика и документалистика*⁷, в която се публикуват електронно само издания, които вече са библиографски факт.

Наличието на подобна профилирана учебна база позволява на студентите автоматично генериране на библиография по зададени теми и други критерии. Възможностите за сърфиране, копиране и комбиниране на текстове позволява на студентите да създават бързо и лесно базовата информационно-семантичната основа по даден изследователски проблем.

Значим информационен ресурс се предоставя и чрез сайта на Държавна агенция *Архиви* (ДАА)⁸. Несъмнено публикуването на *Методическия кодекс*⁹ и в електронен формат е съществена предпоставка за популяризирането на съответните методически изисквания (правила за работа), отнасящи се до подготовката на различните видове документални публикации.

Своето значение в случая имат *Информационната система на държавните архиви* (ИСДА)¹⁰, както и селектираните дигитални колекции от документи, предоставяни под формата на уеб-сайтове¹¹.

Демонстрирането на посочените възможности става в специализирани компютърни и мултимедийни кабинети, в които има осигурен достъп до Интернет. Факт е, че студентите са от ново поколение и предпочитат да използват ресурсите, предоставени им от информационното мрежово общество, прилагайки прийоми на Интернет-евристиката. Съвременните студенти са технологично осигурени и веднага проверяват поднесената им информация дори чрез собствените си телефони, таблети или преносими компютри. Ето защо модернизацията на учебния процес не само повишава интереса им, но способства за интерактивност и по-висока ефективност на провежданото обучение. Въпреки осигурения достъп до посочените информационни ресурси, студентите добре разбират, че в цифровата епоха и съвременното киберпространство аналитичните умения също са им необходими.

Еволюция на публикаторската дейност (10 лекционни часа) е вторият модул и представя в сравнителен аспект водещите идеи, национални програми, модели и методически регламенти в тази област. Изясняват се следните теми: *Етапи в историческото развитие на публикаторската дейност; Развитие на практиката, методиката и теорията на публикаторската дейност в България – от периода на Възраждането до настоящия етап на съвременното мрежово общество.*

Усвояването на този модул е от ключово значение за разбирането на фундаменталното значение на *Археографията* в историческото развитие на обществото и формирането на модерната историография с нейната печатна изворова база. Сравнително голям е дялът на самоподготовката на студентите именно в този модул. Те изготвят по едно резюме (анота-

ция) на избрана научна статия по предварително зададен стандарт, чрез т. нар. *таблица за разбиране на текста и неговите идеи*, съдържаща две колони: 1) *идеи и съдържание*; 2) *опорни точки за структурата на текста, връзки*. Тази задача развива у студентите уменията и способността да открият идеите, да ги разберат в дълбочина и да съумеят да ги изложат по свързан начин.

Следващата надграждаща и по-сложна задача е изготвянето на курсова работа по предварително поставени и избрани от тях теоретични теми. Чрез тези разработки студентите развиват способности за представяне на определен научен проблем на базата на самостоятелно издирена и проучена литература, като придобиват умения за изготвяне на научна библиография и за правилно цитиране. Предварително те получават примерни образци за различните стилове на цитиране и оформяне на библиография. Във връзка с посочените задачи те съставят и прилагат терминологичен речник.

Както е известно, чрез предварително зададените стандарти се предотвратява в максимална степен механичното копиране и компилиране на текстове от достъпните информационни ресурси в съответните студентски разработки. При използването на ресурсите на *Електронната библиотека по архивистика и документалистика* студентите достигат до интересните идеи за генериране и структуриране на т. нар. от самите тях *виртуално реконструирани монографии или пособия*. Става дума за съвкупност от текстове на един или различни автори, които на практика са под формата на статии и студии. При правилно логическо разположение те в някаква степен съставляват като формат и обем вариант евентуално на монография¹².

Третият модул *Научни изисквания и методически регламенти за подготовка на документални издания* (10 лекционни часа) разглежда методическите изисквания и критерии във връзка с подготовката на печатни документални издания. Темите, които се застъпват са четири: *Издирване и подбор на документалните свидетелства за публикуване; Разчитане на текста и избор на начина на възпроизвеждане на оригиналния текст – факсимилен (фототипен), дипломатически, научно-критичен с нормализация на правописа. Граници на намеса в текста във връзка с нормализацията на правописа; Археографска подготовка на документите за публикуване – съставяне на редакторско заглавие и легенда (контролно-справочни сведения) относно местонахождението и вида на съответните оригинали; Научно-справочен апарат към документалното издание – (увод с историческа и археографска част, обяс-*

нителни бележки по текста и съдържанието, показатели, илюстративни материали и др.).

Трябва да отбележа, че това е всъщност е най-интересният модул за студентите, тъй като обхваща сравнително най-много практически дейности. Ето защо този модул обикновено се реализира в мултимедийни и компютърни кабинети, тъй като усвояването му не може да бъде пълноценно без онагледяване и без работни места или поне по едно за няколко студента. Те получават и изпълняват приложни задачи, свързани с подготовката на избран от тях документ за публикуване, като го възпроизвеждат по трите възможни начина, съставят редакторско заглавие и легенда, като го снабдяват и с т. нар. *научно-справочен апарат*. Също така самостоятелно изготвят регест и анотация на документа.

Най-същественото в случая е, че чрез практическите си занимания студентите най-добре осъзнават значението на качествено свършената работа, а също и възможностите за преднамерени манипулации с помощта на документални публикации. Те признават, че след *археографската обработка, текстът вече говори по друг и различен начин*. От друга страна, научните качества на документалната публикация свидетелстват за равнището и постиженията на самата историческа наука. Чрез въпросния модул се апробира успешно и идеята на проф. А. Нейкова за създаване на т. нар. *Електронна тетрадка по Археография*, която се навяваме скоро да стане реалност.

Последният четвърти модул е *Документалните издания в мрежовото общество* (5 лекционни часа). Той е посветен на актуалните стратегии и проекти относно публикаторската дейност в Европейския съюз (ЕС) и реализирането на документални издания в съвременния електронен формат. За целта включва две теми: *Типология и гносеологически статус на различните видове документални издания в мрежовото общество; Електронни издания, селектирани тематични дигитални колекции, дигитализиране на архивните ресурси и на съществуващата „печатна изворова база“ на историческата наука*.

В Свитък № 5 на *Методическия кодекс (2013)*, се съдържа информация за въпросните електронни издания и правилата за дигитализация на архивни документи. Установена практика е по темата да бъде канен експерт от държавните архиви, който представя тези правила и съответните проекти.

От гледна точка практическото обучение на студентите в разглеждания модул интерес представлява също програмата *Приятел на архивите*, както и образователният проект *Студентски практики*, доколкото

те предоставят една допълнителна възможност на студентите да разширят, сравнят и приложат знанията, уменията и компетенциите си.

Не без значение в случая е и възможността за включване на студенти в работата по реализирането на научни проекти, финансирани по линия на Научния фонд на ПУ.

Последната задача от този модул е студентите да направят опит да напишат археографска рецензия на документално издание, което се и оказва и най-голямото предизвикателство за тях. По този начин в края на курса студентът формира учебно портфолио, съдържащо посочените по-горе теоретични разработки и практически задачи: 1) резюме (анотация); 2) курсова работа; 3) подготвен за публикуване документ плюс анотация и регест; 4) археографска рецензия.

Досегашните ми наблюдения и опит ме мотивират да мисля за бъдещето на преподаването по *Археография* не само в ПУ, но и в други български университети, както и за нейното по-нататъшно развитие като научна дисциплина. Трябва да се има предвид, че освен специфична област на научното познание, *Археографията* е и особена сфера на публично взаимодействие, осигурявайки функционирането на една сложна, но много стратегическа релация: *архивни документи – документални публикации – историческа наука – социум – историческа памет*. Това обстоятелство предопределя нейната интегриращата функция и място на гранична зона между *Архивологията* и *историческите дисциплини*.

* * *

Както отбелязах, *Археографията* има своята роля не само в обучението на студентите от специалност *Архивистика и документалистика* в СУ, но и в обучението на студентите от посочените хуманитарни специалности. Ще припомня, че професионалните отговорности на историците и архивистите относно документалните свидетелства, изворовата база на историческата наука и колективната историческа памет, независимо че реализират своите изследвания от различни позиции, са логически взаимосвързани и взаимозависими. На практика архивистът пръв има възможност да се докосне до неизвестни документални свидетелства и публикувайки ги, пръв да ги въведе в научно обращение. В резултат той формира достъпна база за исторически изследвания по определени теми¹³. Както споделя проф. Иван Дуйчев: *Архивистът не е прост технически работник — той може сам да се издигне до сте-*

пента на учен и на изследовател, защото стои най-близо до извора на историческото знание — документите. Но зависи от него самия дали той ще съумее да проучи поверените нему документални богатства, дали ще може да ги направи годни за научно използване, или пък ще остане ням и глух пазител на ценности, чието значение не разбира. За да бъде на висотата на своето призвание, той трябва да познава не само състоянието на поверените му документи, но също така и да познава, доколко те са проучени от научно гледище и доколко вече са „пуснати в обръщение“ като научно градиво...¹⁴

Историкът, от своя страна, има по-различни професионални отговорности, а именно да търси в посока на нови и неизвестни документи, респ. факти, които потвърждават или опровергават дадени исторически тези във връзка с миналото. В случая той също трябва да притежава умения за архивна евристика, чрез които формира изворовата база за изследването си, за текстологична и херменевтична оценка на изворите. Известно е, че документът, като историческо свидетелство, не е равнозначен на факт. Ето защо историкът, откривайки документите по дадена тема, трябва да ги проучи критично и в сравнителен аспект въз основа на система от научни критерии, за да определи историческата им ценност.

Следователно и за двете професионални съсловия е от изключително значение проблемът, свързан с формирането, качеството и обхвата на публикуваната изворова база – печатна или в електронен формат. В условията на мрежовото общество той продължава да е актуален. В архивно-информационния сектор се извършват мащабни трансформации, свързани с информационните ресурси на националните архивни институции, които изискват диференцирането на съответните процеси и фундаментални понятия, а именно:

– *дигитализиране на архивните ресурси*, което по същество предполага създаване на огледален образ на традиционните архивни фондове и колекции;

– *създаването на селектирани тематични дигитални колекции*, формиращи на базата на ясни научни критерии и принципи за подбор, описание и класификация на документната информация;

– *дигитализиране на съществуващата „печатна изворова база“ на историческата наука*, т. е. създаване на електронен аналог на печатните документални издания;

– *изготвяне на електронни документални издания*, притежаващи необходимите издателски данни, за да са библиографски факт, и които

отговарят на същите научни археографски изисквания и критерии, както печатните документални издания, но с предимствата и интерактивните възможности, предоставяни от съвременните информационно-комуникационни технологии.

Разграничаването на посочените процеси и понятия е от ключово значение за формирането на бъдещата ни национална историческа памет и за профилирането на професионалните отговорности на архивисти и историци. Затова бъдещето на *Археографията* не е само по посока на създаване на методически правила и регламенти, а в по-нататъшното ѝ развитие, като сложно и интердисциплинарно познание с интегрираща роля по отношение на другите науки и сродни научни дисциплини. Целта е осигуряване на необходимата и качествена *публикувана изворова база* (печатна или в електронен формат) на историческата наука, както и за интересите на обществото. Поради тези причини считам, че освен в обучението на архивисти и историци, *Археографията* в бъдеще логично ще намери своето място в учебните планове и на специалности от други професионални направления.

Приложение № 1

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра: *Архивистика и помощни исторически дисциплини*

ПРОГРАМА ПО АРХЕОГРАФИЯ

ОКС: „Бакалавър“

Специалност: Архивистика и документалистика

Форма на обучение: (редовна/задочна)

Хорариум: напр. 60 ч. (30 л. + 30 упр.); кредити:

Вид дисциплина: (задължителна)

Лектор/и/: проф. д-р Андриана Нейкова

Анотация

Курсът по *Археография* в ОКС „Бакалавър“ на специалност *Архивистика и документалистика* запознава студентите с историята и съвременната организация на публикаторската дейност, насочена към осигуряване на необходимата *печатна изворова база* на историческата наука.

Целта е те да придобият конкретни знания и практически умения за издирване и публикуване на документални свидетелства, както и за професионална преценка на съществуващите документални сборници и многотомни корпуси, които се използват от различните категории читатели, потребителите на ретроспективна документна информация.

Специално внимание се обръща на утвърдените методически изисквания относно работата по подготовката и оформянето на документалните публикации – печатни, фототипни или в електронен формат, които по своя гносеологичен статус са едновременно част от изворовата база и от специализираната историческа книжнина.

Лекции

1. *Археографията* като научна и учебна дисциплина – предмет, методи, задачи, понятиен апарат. Връзки на археографията с други науки. *Археографията* в системата на българската научна терминология.

2. Научният интерес към проблемите и постиженията на публикаторската дейност – школи, автори, специализирана литература.

3. Най-ранни форми за публикуване на писмени извори в древния и античния свят.

4. Приложение на методическия инструментариум на помощните исторически дисциплини при публикуването на архивни документи през периода XVI– XVIII в.

5. Модерната историография и нейната *печатна изворова база* – национални програми и методически регламенти. Корпусът *MONUMENTA GERMANIAE HISTORICA – MGH*, като модел за публикуване на средновековното книжовно и документално наследство.

6. Съвременните информационни технологии и публикуването на исторически извори – е-документални издания. Документални поредици.

7. Зараждане и развитие на археографията и публикаторската дейност в България:

7.1. Интересът към писмените исторически извори и тяхното публикуване през Възраждането;

7. 2. Идеи, програми и опити за създаване на *печатна изворова база* на българската историческа наука през периода 1878–1945 г.;

7. 3. Организация, насоки и резултати от публикаторската дейност през тоталитарния период.

7.4. Документални издания и научна комуникация в мрежовото общество.

8. Научни изисквания и критерии във връзка с подготовката на печатни документални издания:

8.1. Издирване и подбор на документалните свидетелства за публикуване;

8.2. Разчитане на текста и избор на начина на възпроизвеждане на оригиналния текст – факсимилен (фототипен), дипломатически, научно-критичен с нормализация на правописа. Граници на намеса в текста във връзка с нормализацията на правописа;

8.3. Археографска подготовка на документите за публикуване – съставяне на редакторско заглавие и легенда (контролно-справочни сведения) относно местонахождението и вида на съответните оригинали;

8.4. Научно-справочен апарат към документалното издание – (увод с историческа и археографска част, обяснителни бележки по текста и съдържанието, показалци, илюстративни материали и др.).

9. Стратегии и проекти за реализиране на документални издания в електронен формат. Дигитализиране на съществуващата „печатна изворова база“ на историческата наука.

Теми за семинарни занятия

1. Археографски характеристики на основните видове документални издания: (според начина на възпроизвеждане на оригиналния текст; според предназначението и читателите; според съдържанието и състава на документите; според начина на публикуване на документите – изцяло, частично, в съкратен формат – регести и таблици.

2. Подготовка на документ за публикуване – приложна задача.

3. Опит за написване на археографска рецензия на документално издание – курсова работа.

Литература

1. Правила за обнародване на писмени извори за българската история (XVIII–XIX в.). Изд. на ГУА, МС, БАН, НБКМ. С., 1981; Правила за публикуване на архивни документи. В Методически кодекс. Ч. IV. Изд. на ГУА при МС. С., 1982; Подготовка совместных документальных изданий. Организация и методы работы. ГУА при МС и др. М., 1986; Правила издания исторических документов в СССР (2-е переработанное и дополненное издание). М., 1990; Методически кодекс. Свитък № 5. Изд. На ДАА. С., 2013.

2. Валк, С. Н. Судьбы археографии. Археографический ежегодник за 1961. М., 1962.

3. *Георгиев, К.* Въпроси на българската археография. Изд. на БАН. С., 1970; Нов етап в работата по обнародване на изворите за българската история. – АП, 1983, кн. 3.

4. *Донков, Р.* Археографски мотиви във възрожденския печат. – ИДА, 1993, кн. 66.

5. *Королев, Г. И.* Издание исторических источников во Франции в первой трети XIX столетия. – Труды МГИАИ. М., 1970. Т. 28.

6. *Козлов, В. П.* Теоретические основы археографии с позиций современности. – Отечественные архивы, 2000, № 1.

7. *Коневский, Б. П.* Национальная программа публикации исторических документов в США. – Исторический архив, 1956, кн. 3.

8. *Лихачов, Д. С.* Текстология. М., 1964.

9. *Матеева, М.* За предмета и задачите на археографията. – ИДА, 1973, кн. 26.

10. *Нейкова, А.* Археологията като научна дисциплина в светлината на дискусиата в сп. „Советские архивы“. – АП, 1979, кн.2; Нормализация на правописа при публикуването на български архивни документи от епохата на Възраждането. – ИДА, 1979, кн. 38; Предназначение, тематика и видове документални издания за историята на Възраждането. – Пак там, 1981, кн. 42; Археология в българской научной терминологии. – Bulgarian Historical Review, 1991, кн.4; Идеи и програми за издирване и публикуване на писмените извори за българската история. – ГСУ – ИФ, 1992. Т. 84–85; Петър Мутафчиев и “MONUMENTA GERMANIAE HISTORICA”. – ИДА, 1993, кн. 66; Документални свидетелства за дейността на проф. Иван Шишманов като археограф. – Пак там. 1994, кн. 67; Приносят на проф. Петър Мутафчиев към печатната изворова база на българската историческа наука. – В: Сб. Проф. Петър Мутафчиев – познат и непознат. Исторически студии. С., 1994; DIE MONUMENTA GERMANIAE HISTORICA UND DIE EDITIOSTATIG-KEIT IN BULGARIEN. Germanistisches Jahrbuch. 5. Jg., 1998.

11. *Пенджекова-Христева, Р.* Един забравен ръкопис на Екзарх Стефан Български („Богомилите и Презвитер Козма“ – извороведски и археографски аспекти). Изд.: Съюз на учените в България. Смолян, 2011.

12. *Рождественская-Добиаиш, О.* История письма в средние века. М., 1987.

13. *Селезнев, М. С.* Теория и методика советской археографии. М., 1974.

14. Тодоракова, М. Основни проблеми при издирването и публикуването на документални извори за българската история от Цариградските архиви 1878–1944 г. – ИДА, 1994, кн. 68.

Допълнителна литература

1. Априлско въстание 1876. Т. I–III. Под ред. на Ал. Бурмов. С., 1954–1956.

2. Архив Г. С. Раковски. Т. I–IV. Под ред. на Г. Димов; Н. Трайков и В. Трайков. С., 1952–1967.

3. Архив на българските архиви. Съст. К. Анчова, М. Пискова, М. Тодоракова. УИ „Неофит Рилски“ – Благоевград. 2004.

4. Архив на Константин Георгиев Фотинов. Т. I. Гръцка кореспонденция. Разчитане, превод на български, коментар и предговор Н. Данова. Изд. „Гутенберг“. С., 2004.

5. Архивите говорят: Изд. на ГУА, (2007 г. – ДА „Архиви“: (№ 1) Викторен Галабер. Двадесет и две години сред българите. Дневник. Т. I (1862–1866 г.). УИ „Св. Климент Охридски“. С., 1998; (№ 2) – Руско-турска война (1877–1878 г.). Дневници, спомени, записки, кореспонденция. С., 1998; Българска народна банка. Т. I. 1879–1900 г. С., 1998; ... (№ 40) – Из личния архив на Кимон Георгиев. Т. I. С., 2005; и др.

6. Богданович, Д., Б. Велчева, А. Наумов. Болгарский апостол XIII века: рукопись Дечани-Црколез. Изследование и микрокарточное воспроизведение рукописи. СИБАЛ. С., 1986; Приложение: 5 микрофиша с общо 237 кадъра, възпроизвеждащи текста на ръкописа.

7. Българи, участници в борбите за освобождението на Гърция. Под ред. на Н. Тодоров и В. Трайков. С., 1971.

8. Васил Левски. Живот, дела, извори. Т. I. Извори. Ред. Д. Т. Страшимиров. С., 1929.

9. Васил Левски. Документално наследство. Ред. К. Възвъзова, Н. Генчев. С., 1973.

10. Извори за българската история: Гръцки извори за българската история. Т. I–IV. 1954 и др.; Латински извори за българската история. Т. I–VII. 1959 и др.; Турски извори за българската история. Т. I–III. 1959; Немски извори за българската история (1875–1877). Т. I. 1973, и др. Изд. на БАН – Институт за история.

11. История на българите в документи (1878–1944). Т. I. Под ред. на В. Георгиев и Ст. Трифонов. Ч. I (1878–1912). С., 1994; Ч. II. Българите в Македония, Тракия и Добруджа. С., 1998.

Бележки

¹ Национална квалификационна рамка на Република България (НКР). – <<https://mon.bg/?h=downloadFile&fileId=1980>>.

² European Qualifications Framework (EQF). – <[https://ec.europa.eu/plo-teus/search/site?f\[0\]=im_field_entity_type%3A97](https://ec.europa.eu/plo-teus/search/site?f[0]=im_field_entity_type%3A97)>.

³ ECTS Users' Guide. Brussels, 6 February 2009. – <http://ec.europa.eu/education/tools/docs/ects-guide_en.pdf>.

⁴ Анчова, К. Барутчийски, С., Бурмова, М., Крайчева, Ж., Матинян, А. Минцев, Д., Нейкова, А. Пандева, З. Пейков, П. Петкова, С. Пискова, М. Речник на българската архивна терминология. Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“, 2002. – <<http://electronic-library.org/books/Book%200004.html>>.

⁵ Методически кодекс. Информационна и популяризаторска дейност, правила за публикуване на архивни документи, правила за дигитализиране на архивни документи. Свитък V, 2013. – <http://www.archives.government.bg/methodological_code/modul_5.html>.

⁶ Нейкова, А. Археографията като научна дисциплина в светлината на дискусията в списание „Советские архивы“. – АП, 1979, 2, 6–12. – <<http://electronic-library.org/articlrs/Article%200219.html>>; Пенджекова-Христева, Р. Историци и архивисти – рицари на паметта на обществото. – В: Университетски четения по архивистика (електронно издание). София, Т. III, Ч. I, 2014, с. 46–73. – <<http://electronic-library.org/books/Book%200052a.pdf>>.

⁷ Електронна библиотека по архивистика и документалистика. – <<http://electronic-library.org/content/index.php>>.

⁸ Държавна агенция архиви. – <<http://www.archives.government.bg/>>.

⁹ Методически кодекс. Информационна и популяризаторска дейност, правила за публикуване на архивни документи, правила за дигитализиране на архивни документи. Свитък V, 2013. – <http://www.archives.government.bg/methodological_code/modul_5.html>.

¹⁰ ИСДА. – <<http://212.122.187.196:84/FundSearch.aspx>>.

¹¹ Архивите говорят. Дигитални колекции от документи на Държавна агенция Архиви. – <<http://archives.bg/>>.

¹² По този начин нагледно може да се оспори некоректното твърдение на колеги, че липсват цялостни съвременни археографски изследвания.

¹³ Пенджекова-Христева, Р. Изворознанието – пресечна точка между професионалните отговорности на архивистите и историците. – В: Университетски четения по архивистика. Т. III, Ч. II, 2015, 27–38.

¹⁴ Дуйчев, Ив. Лекции по архивистика. С. 1993.